

IJTIMOIIY TARMOQLAR VA YOSHLAR MA'NAVIY DUNYOSI

Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Ilmiy maslahatchi Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti Samarqand filiali f.f.d. dotsent

Sattarov Shohruh Kuvonchivich

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi.

E-pochta: ssattarovv@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviy dunyosiga ta'siri muammosining mazmuni va ahamiyati ochib beriladi. Virtual muhitning psixologik, axloqiy va ma'naviy ta'sirlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish usullari va "raqamli avlod"ni ma'naviy-axloqiy jihatdan tayyorlash masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, yoshlar tarbiyasi, ma'naviyat, virtual muhit, raqamli madaniyat, internet-zavisimlik, media-savodxonlik

Аннотация. В данной статье раскрывается сущность и значение проблемы влияния социальных сетей на духовный мир молодежи. Анализируются психологические, моральные и духовные последствия виртуальной среды. Выделяются методы рационального использования социальных сетей и вопросы духовно-нравственной подготовки «цифрового поколения».

Ключевые слова: социальные сети, образование молодежи, духовность, виртуальная среда, цифровая культура, интернет-зависимость, медиаграмотность

Abstract. This article reveals the essence and significance of the problem of the influence of social networks on the spiritual world of youth. The psychological, moral and spiritual effects of the virtual environment are analyzed. Methods of

rational use of social networks and issues of spiritual and moral preparation of the "digital generation" are highlighted.

Keywords: *social networks, youth education, spirituality, virtual environment, digital culture, internet addiction, media literacy*

Kirish. Yoshlar jamiyatning kelajagi bo'lib, ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi milliy va umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tez rivojlanishi yoshlar xulq-atvorini shakllantirishda yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarning (Instagram, TikTok, Telegram, Facebook, YouTube) keng tarqalishi yoshlarning ma'naviy dunyosiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda.

Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviy dunyosiga ta'siri muammosi atrofida fikr yuritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning yoshlarning axloqiy-ma'naviy holatiga ta'sir mexanizmlarini anglash, ularning ijobiy va salbiy jihatlarini tahlil qilish hamda samarali foydalanish usullarini ishlab chiqishdir.

Har qanday jamiyatning ma'naviy salomatligi uning yosh avlodi qanday qadriyatlarga tayanib yashashiga bog'liq. Virtual muhit yoshlarga hayotning ma'nosini anglash, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi chegarani belgilashda yangi imkoniyatlar va xavflarni yaratmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar va yoshlar muammosiga bag'ishlangan tadqiqotlar soni kundan-kunga ortmoqda. Jahon olimlari Sherri Turkli, Nikolas Karr, Jon Bauerlin raqamli texnologiyalarning inson psixologiyasiga ta'siri bo'yicha fundamental ishlar olib borgan.

Turkli o'z tadqiqotlarida biz onlayn bo'lganida ham, bir-biridan uzoqda turayotganimizni ta'kidlaydi. Ijtimoiy tarmoqlarda ko'p vaqt o'tkazuvchi yoshlarda bevosita muloqot qilish qobiliyati pasayib, empatiya hissi tanazzulga uchraydi.

Nikolas Karr "Tusovchi" asarida internet foydalanishning inson miyasiga ta'sirini tahlil qiladi. Doimiy onlayn bo'lish diqqatni jamlash qobiliyatini pasaytirib, chuqur o'ylash imkoniyatini cheklaydi.

O'zbekiston olimlari Sherzod Rahmatullayev, Akrom Kodirov, Nilufar Ibrohimova ham ijtimoiy tarmoqlarning yoshlarga ta'siri bo'yicha ilmiy ishlarni olib bormoqda. Ularning tadqiqotlari mamlakatimiz yoshlarining 70 foizdan ziyodi har kuni ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishini va o'rtacha onlayn vaqtini to'rt-olti soatni tashkil etishini ko'rsatadi.

Psixologlar Xolisa Axatova, Galina Andreyeva, Pavel Yakovson fikricha, shaxsning ma'naviyati faqat axloqiy bilim va ongga asoslanmasligi kerak — ma'naviy tasavvur va xulq-atvor urf-odatlar va ijtimoiy muhit orqali shakllanadi. Pedagog Igor Harlamov ta'kidlaganidek, ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayoni — bu me'yor, qoida va talablarni bilish, ularni bajarish va ong, tuyg'u hamda xatti-harakatda mustahkamlash jarayonidir.

Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar hayotidagi o'rni. So'nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotiga chuqur kirib bordi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 16-25 yosh oralig'idagi yoshlarning 85 foizdan ziyodi har kuni ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. Ularning o'rtacha har kunlik onlayn vaqti to'rt-olti soatni tashkil etadi.

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarga quyidagi imkoniyatlarni yaratmoqda: birinchidan, Telegram kanallari, YouTube orqali bilim olish, til o'rganish, kasbiy mahoratlarni oshirish; ikkinchidan, turli madaniyatlar, urf-odatlar bilan tanishib, dunyoqarashni kengaytirish; uchinchidan, do'stlar, tengdalar bilan aloqani saqlash; to'rtinchidan, Instagram, TikTok platformalari orqali ijodiy ifoda; beshinchidan, jamoatchilik harakatlari, volontyorlik orqali insonparvarlik sifatlarini rivojlantirish.

Ma'naviy dunyoga ta'sirning ijobiy jihatlari. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning ma'naviy ehtiyojlarini qondirishda muhim vosita bo'lmoqda.

Milliy qadriyatlarni targ'ib etish. Milliy qadriyatlar, an'anaviy madaniyat va badiiy merosni targ'ib qiluvchi sahifalar yoshlarda vatanparvarlik ruhini shakllantirishda samarali. O'zbek tili, adabiyoti, san'ati, tarixiga oid kontentlar yoshlarning milliy o'ziga xosligi uchun g'urur tuyg'usini uyg'otmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarni xayriyachilik, ko'ngillilik harakatlariga jalb etish orqali ularning insonparvarlik sifatlarini rivojlantirishda xizmat qilmoqda.

Qadriyatlar buzilishi. Ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan "layk madaniyati" va virtual shon-shuhrat yoshlarda narsisizm, boshqalardan ustun turish hissini shakllantirishi mumkin. Faqat ko'rinishi uchun yaxshi tushunchasi yoshlarni haqiqiy qadriyatlardan uzoqlashtirib, sun'iy tasvirlarga intilishga olib bormoqda.

Ruhiy sog'liq muammolari. FOMO sindromi, internet-zavisimlik, uyqu buzilishi va diqqatni jamlash qobiliyatining pasayishi yoshlar orasida keng tarqalgan. Amerika psixiatriya assotsiatsiyasining ma'lumotlariga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish depressiya va tashvishlik darajasini oshirishi mumkin.

Axloqiy tanazzul. Zo'rlik-tanajjyd, pornografiya va axloqsiz kontentlarga osonchalik bilan kirish imkoniyati yoshlarning axloqiy tasavvurlarini buzishi mumkin. Kiberbulling yoshlar orasida keng tarqalgan va jiddiy ruhiy travmalarga olib kelmoqda.

Tahlil va natijalar. Maqolada ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviy dunyosiga ta'siri muammosi, uning mazmuni va dolzarbligi yoritilgan. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar insonning yaxshilik va yomonlikni ajrata olish, to'g'ri va noto'g'ri xulqni belgilash qobiliyatini rivojlantiruvchi asosiy prinsiplar sifatida ta'riflanadi.

Ushbu qadriyatlarning shakllanishi nafaqat oila va ta'lim muassasalarida, balki keng ijtimoiy muhit, ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshadi. Din va diniy qadriyatlar yoshlar tarbiyasida halollik, mehroqibat, adolat va insonparvarlik tushunchalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishga taalluqli usullar yoshlarning psixologik xususiyatlariga mos bo'lishi, diniy va ma'naviy manbalardan axloqiy o'g'itlarni uyg'unlashtirish orqali vijdon va ichki nazoratni rivojlantirishni nazarda tutadi.

Zamonaviy dunyo sharoitida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning dolzarbligi ortib bormoqda. Globalizatsiya, raqamli texnologiyalar yoshlarning bilim, ko'nikma va ma'naviy-axloqiy salohiyatini rivojlantirishni talab qiladi.

Maqoladan kelib chiqqan xulosalarga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish yoshlarning ichki vijdonini, mas'uliyat va halollikni rivojlantiradi. Oila, ta'lim va ijtimoiy muhit integratsiyalashgan holda ma'naviy-

axloqiy tarbiyaga asosiy rol o'ynaydi. Hal etish yo'llari. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur: Oila va maktab. Ota-onalar bolalar bilan virtual faoliyatlari haqida ochiq muloqot olib borishi, ularni ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish bo'yicha o'rgatishi lozim. Maktablarda media-savodxonlik darslari joriy etilishi, yoshlarni kritik fikrlashga o'rgatishi kerak.

Davlat siyosati. O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarda kontentni nazorat qilish bo'yicha qonunchilikni takomillashtirish, yoshlarga mo'ljallangan ma'naviy-axloqiy kontentlarni rag'batlantirish muhim. O'zbekiston Respublikasining Axborot kodeksiga muvofiq, ommaviy axborot vositalarida yoshlarga ta'sirli kontentlarni tarqatish cheklanishi lozim.

O'z-o'zini tarbiyalash. Har bir yosh ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish vaqtini cheklash (kuniga bir-ikki soat), faqat isbotlangan manbalardan foydalanish va virtual muhit bilan real hayot o'rtasida muvozanat saqlashni o'rganishi lozim.

Jamoatchilik institutlari. Yoshlar tashkilotlari, volontyorlik harakatlari, madaniy-marifiychilik ishlari yoshlarni real ijtimoiy faoliyatga jalb etish, virtual muhitdan chetlashtirish uchun samarali vosita bo'lishi mumkin.

Xulosa. Olib borilgan tahlillar natijasida quyidagi xulosaga kelindi: ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviy dunyosiga ta'siri — bu shunchaki texnologiya muammosi emas, balki kelajak jamiyatining barqarorligini ta'minlovchi strategik investitsiya masalasidir. Ma'naviy yetuk insonni tarbiyalashda milliy qadriyatlarni zamonaviy texnologik imkoniyatlar bilan sintez qilish, yoshlarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullarini qo'llash eng maqbul yo'ldir.

Ijtimoiy tarmoqlar — bu faqat vosita. Ularning yoshlar ma'naviy dunyosiga ta'siri foydalanish usuliga bog'liq. Aqlli va maqsadli foydalanilganda, ular ta'lim, madaniyat va ma'naviyatni rivojlantirishda kuchli vosita bo'lishi mumkin. Biroq nosog'lom foydalanish esa axloqiy tanazzul, ruhiy muammolar va ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Shu sababli, yoshlarni ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanishga o'rgatish, ularning ma'naviy immunitetini mustahkamlash va milliy qadriyatlarga sodiqligini ta'minlash — bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Tarixiy mutafakkirlar Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Yusuf Xos Hojiblarning insonparvarlik g'oyalariga tayangan holda, zamonaviy yoshlarni tarbiyalashda ezgulik, mehr-muhabbat va adolat prinsiplarini asos etish lozim.

ADABIYOTLAR

1. Rahmatullayev, Sherzod. Ijtimoiy tarmoqlar va yoshlar: tahlil va baholash. O'zbekistonda ijtimoiy fanlar. (2023). (45-52 betlarida).
2. Kodirov, Akrom. Raqamli avlod: psixologik portret // Psixologiya jurnali. — Toshkent, (2022). (34-67 betlarida).
3. Turkli, Sherri. O'zgaruvchan dunyoda yoshlar psixologiyasi. — Nyu-York: Bey sik buks, (2011). (312 betda)
4. Karr, Nikolas. Tusovchi: internet inson miyasiga qanday ta'sir qiladi. — Nyu-York: Norton, (2010). (276 betda.)
5. Ibrohimova, Nilufar. Ijtimoiy tarmoqlar va yoshlar axloqiyati // Ta'lim va tarbiya. (2023). (45-51 betlarda).
6. Axatova, Xolisa; Andreyeva, Galina; Yakovson, Pavel. Shaxs psixologiyasi. — Moskva: Nauka, (2000). (456 bet).
7. Harlamov, Igor. Pedagogika asoslari. — Moskva: Prosveteniye, (1989). (287 bet).
8. Yassaviy, Ahmad. Hikmatlar. — Samarqand: Ma'naviyat, (2010). (134 bet).
9. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig. — Toshkent: Sharq.(1998). (398 b).
10. O'zbekiston Respublikasining Axborot kodeksi. Toshkent. (2022).